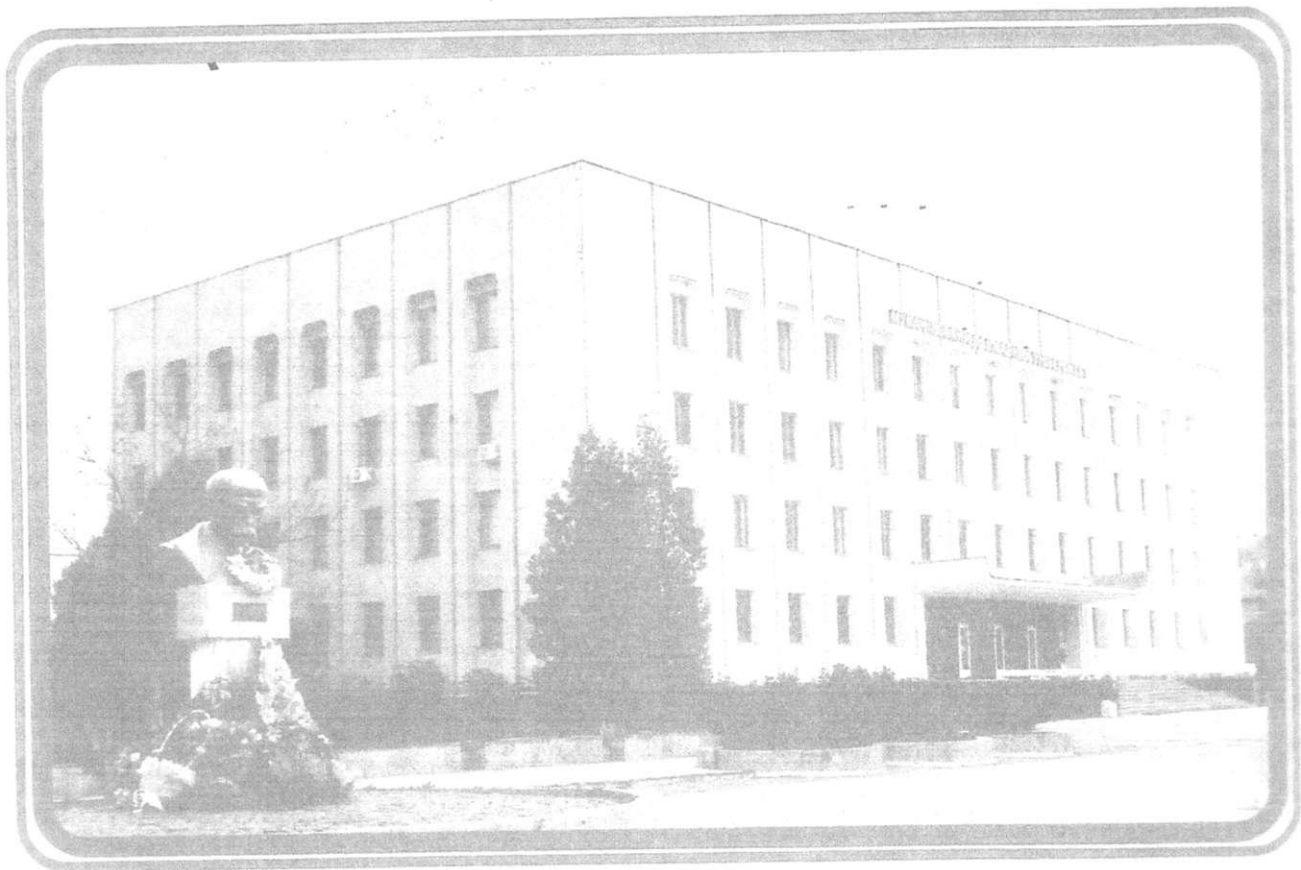

НАУКОВИЙ ВІСНИК

Мукачівського державного університету

№16(11) '2014

Засновник: Мукачівський державний університет

Редакційна колегія журналу:

Щербан Т.Д., д. психол. н. (головний редактор); Гоблик В.В., к. філос. н. (заступник головного редактора), Каштан Л.І., д. і. н. (заступник головного редактора); Черничко Т.В., д. е. н.; Мілашовська О.І., д. е. н.; Фіцула М.М., д. пед. н.; Курітник І.-П. П., д. т. н.; Проскура В.Ф., д. е. н.; Товканець Г.В., д.пед.н.; Фізеші О.Й., к. пед. н.; Феєр О.В., к. е. н.; Білей-Рубан Н.В., к. т. н.; Кабацій В.М., к.фіз.-мат. н.; Лужанська Т.Ю., к. геогр. н.; Моргун А.В., к. філол. н., Мовчан К.М., директор бібліотеки.

Відповідальний редактор за напрямом "Природничі і технічні науки":

Фордзюн Ю.І. - к.т.н., доцент.

Відповідальний редактор за напрямом "Гуманітарні і суспільні науки":

Товканець Г.В. - д. пед. н., доцент.

Відповідальний редактор за напрямом "Економічні науки":

Ліба Н.С. - к.е.н., доцент.

Науковий вісник Мукачівського державного університету : журн. наук. пр. / Редкол. : Т.Д.Щербан (гол.ред.) та ін. - Мукачево : Вид-во «Карпатська вежа», 2014. - № 16 (11). - 212 с.

Журнал включає публікації провідних науковців, практиків та студентів, згруповані за трьома напрямками, які висвітлюють актуальні питання розвитку науки та освіти.

Може бути корисним для науково-педагогічних, інженерно-технічних працівників, аспірантів та студентів.

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Мукачівського державного університету,
протокол №10 від 27 червня 2014 р.*

*3 б випуску «Науковий вісник Мукачівського державного університету»
має власну подвійну нумерацію*

Видається з 2006 р.

Зміст

ПРИРОДКІГ-::: ТЕХНІЧШ НАУКИ ^

Ю.Ю. Жигуц, В.Ф. Лазар. Властивості термітних сталей легованих нікелем та хромом.....	5
В.В. Герасимов. Прикладні аспекти використання фотоелектричних перетворювачів світлової енергії в одязі.....	11
С.С. Матвійчук, Н.І. Бокша. Аналіз моделей оптимізації виробничої технологічності швейних виробів з рисунчатим матеріалом.....	19
М. І. Ігнатишин. Визначення напружено-деформованого стану балкових елементів мостів методом Гальборкіна за різних базисних та пробних функцій.....	25
С. Ю. Бабич, М. І. Ігнатишин, В. Ф. Лазар. Змішана задача для попередньо напруженої ортотропної півплощини.....	30
Ю.І. Фордзюн, П.І. Полюжин. Удосконалення методик визначення показників матеріалів пов'язаних з поглинанням та передачею вологи.."	35
;:z:iz:.,z:z.zzz:	
І.Я.Понін, Т.Ю.Лужанська, Я.В.Фединншинець. Оптимізація сільських територій в контексті розвитку туристичної діяльності.....	40
Т.Ю.Лужанська, Ю.М.Галай."Аналіз регіонів пріорітетного розвитку' світового туризму.....	48
Т.Ю.Лужанська, ІГ.П.Петричко. Оцінка регіональної екологічної мережі для розвитку туристичної діяльності.....	56
І.Ю. Туріс, О.Л. Славитяк. Знання іноземних мов в контексті Європейської інтеграції.....	65
Т.М. Кравченко. Навчання монологічного мовлення учнів на основі автентичних матеріалів на старшому етапі навчання іноземної мови.....	68
С.А. Костенко. Проблеми селекції карпатських бджіл.....	75
І.М. Feltsan. Emotives as a tool of developing brand image.....	77
В.В. Іванова, А.Б. Качов. Особливості творчого мислення в старшому дошкільному віці.....	81
О.С. Юрков, Ю.С. Суворова. Вікова динаміка формування мотивації навчальної діяльності школярів.....	87
А.В. Моргун, М.В. Луца. Мистецтво презентації.....	96
М. Фіцула, М. Варга. Формування мотивації учіння у майбутніх вчителів початкової школи.....	101

УДК 159.954-053.4

ОСОБЛИВОСТІ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ В СТАРШОМУ ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

В.В. ІВАНОВА, А.Б. КАЧОВ
Мукачівський державний університет

У статті розглянуто особливості творчого мислення у дітей старшого дошкільного віку та умови його формування. Також висвітлено результати дослідження особливостей творчого мислення в старшому дошкільному віці.

Ключові слова: дошкільний вік, мислення, творче мислення, уяву, оригінальність.

Проблема творчості є однією з центральних проблем психології, оскільки вона обумовлена потребою сучасного суспільства. На сьогоднішній день людство висуває необхідність різнобічно розвиненої особистості, якій притаманне гнучке та оригінальне мислення. Саме ці характеристики і є компонентами творчого мислення.

Вирішення поставлених перед суспільством проблем і подальший прогрес може здійснити людина з нестандартністю мислення, адже таке мислення лежить в основі майже всіх винаходів і наукових відкриттів, народження ідей, які ведуть людину уперед.

Умовою розвитку будь-якого психічного процесу є його відповідність у віковому періоді. Старший дошкільний вік є надзвичайно важливим для формування та розвитку творчого мислення, так як він характеризується такими особливостями як легка адаптаційна здатність дитини, некритичність мислення, здатністю фантазувати, безпосередністю творчої діяльності дитини. Творча дитина здана ефективніше соціально та психологічно адаптуватися до подій зовнішнього світу.

Об'єкти та методи дослідження

Творче мислення розглядалося різними вченими протягом багатьох історичних періодів. Великий вклад у висвітлення питань творчого мислення внесли такі зарубіжні вчені як Е. Торренс, Дж. Гілфорд, Р. Стернберг та вітчизняні - Я. Пономарьов, Д.М. Завали шина, В.О. Моляко. На основі вчень цих науковців можна визначити поняття «творчого мислення», що розглядається як процес створення і відкриття принципово нового знання, власних оригінальних ідей [5].

Мислення дитини завжди носить творчий характер що пов'язано з його спрямуванням на відкриття нових знань. Творчий характер мислення дитини має прояв у таких властивостях розуму як гнучкість, оригінальність, глибина думки, рухливість. Протилежними до творчого мислення є характеристики інертності, шаблонності, стереотипності, поверховості мислення [6].

Особливостями творчого мислення дітей старшого дошкільного віку є не-пов'язаність такого мислення з критерієм суспільної значущості. Дитяча творчість проявляється зазвичай спонтанно, наприклад в ігровій діяльності, носить неусвідомлений характер [6]. Здатність до творчого мислення у дошкільному віці виникає завдяки розвитку уяви та фантазії [4]. Уява допомагає дитині поєднувати деталі різних образів, вигадувати нові, фантастичні об'єкти.

У старшому дошкільному віці критичність мислення ще не сформована, що дає поштовх до розвитку творчого мислення та фантазії. Критичність мислення, яка вже формується в молодшому шкільному віці, перешкоджає розвитку творчості та творчих здібностей. Також на відміну від молодшого шкільного віку, дитина в старшому дошкільному віці ще не може встановлювати причинно наслідкових зв'язків, так як в неї переважає наочно-дійове творче мислення. Творче мислення народжується в дії [1].

У дітей 5-6 років основним структурним елементом творчого розвитку є проблемність, яка забезпечує постійну відкритість до нового та виявляється у пошуку невідповідностей та суперечностей, постановці нових завдань і проблем.

Важливим є питання про ранні прояви творчості, їх характер і форми у дошкільному віці. Брак фронтальних та систематичних досліджень ускладнює висвітлення специфіки та особливостей ранньої творчої діяльності.

Дошкільний період є сенситивним та чутливим для розвитку творчого мислення та уяви. Умовами розвитку творчого мислення у старшому дошкільному віці є: ранній початок розвитку дитини, комфортна психологічна обстановка, випереджальний розвиток, максимальна напруга сил, надання дитині свободи вибору, розвиток самостійності [3]. Чинниками, що можуть негативно вплинути на розвиток творчого мислення у старшому дошкільному віці, є схильність до конформізму, висока тривожність, завищена самооцінка значущості власних ідей, конкуренція між критичним і творчим мисленням [2].

Отже, проблема творчого мислення у старшому дошкільному віці є важливим питанням, так як дотримуючись перелічених умов та спираючись на особливості та специфіку творчого мислення в даному віці, можна говорити про розвиток особистості, здатної мислити творчо та оригінально.

Постановка задачі

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та емпіричне дослідження особливостей творчого мислення в старшому дошкільному віці. Об'єктом дослідження виступає особистість дитини старшого дошкільного віку.

Результати та їх обговорення

Для досягнення поставленої мети було використано методики вивчення рівня невербальної креативності за Торренсом, модифікований тест Плфорда для вивчення творчого мислення, методика Вивчення гнучкості побудови графічного образу та методика «Намалюй що-небудь». Дослідження проводилось на базі Дошкільного навчального закладу №8 міста Мукачево, Закарпатської області. Всього дослідженням було охоплено 25 дітей старшого дошкільного віку, з них 17 дівчат та 8 хлопчиків віком 5-6 років.

Обрані методики вивчення розвитку творчого мислення розглядають такі його показники як: швидкість (продуктивність) не є специфічним показником для творчого мислення: гнучкість оцінює різноманітність ідей і стратегій, здатність переходити від одного аспекту проблеми до іншого, бачити різне в подібному; оригінальність характеризує здатність висувати ідеї, що відрізняються від очевидних, загальновідомих, банальних або твердо встановлених.

Обробка та інтерпретація результатів методики вивчення гнучкості побудови графічного образу проводилися за таким основним критерієм, як кількість ідей, репродукованих дитиною. Також зверталася увага на кількість зображених предметних тем.

В результаті аналізу отриманих даних можна вивести таку статистичну картину за методикою вивчення гнучкості побудови графічного образу: 5 із 25 респондентів правильно виконали завдання і кількість тем на малюнку переважала за 5: 16 дошкільників намалювали малюнки з 3-4 зображеними темами; у 4 досліджуваних кількість тем на малюнку не перевищувала дві теми.

Результати, отримані за методикою вивчення гнучкості побудови графічного образу для кращого їх сприйняття, зображені на рисі

і 6° о - - ^ 20%

Евисокий (більше 5)
^ середній (3-1)
ишпъкші (1-2 !

64° о

Рис. 1. Показники гнучкості побудови графічного образу

Тобто, можна зробити висновок, що у більшій частині дітей, тобто 64%, рівень гнучкості побудови графічного образу високий, у 20% дошкільників 5-6 років середній : :=нь та у меншій половині 16% низький рівень гнучкості побудови графічного ©бразу. Середній показник гнучкості побудови графічного образу у даній вибірці - гановить 3,88, що свідчить про середній рівень.

При обробці та Інтерпретації результатів за методикою вивчення рівня еевербальної креативності за Торренсом необхідно враховувати такі показники, як евндкість, гнучкість, оригінальність та розробленість теми.

Середній показник швидкості за методикою вивчення рівня невербальної негативності за Торренсом у дітей 3-6 років нараховує 9.24, гнучкості становить 6.24, указник оригінальності нараховує 4.4.

У даній вибірці оригінальними є малюнки: 1 фігура - сонце; 2 фігура - антена, іїжинка, сонечко; 3 фігура - механізм; 4 фігура - знак безкінечності, велосипед, слон; 5 фігура - серце, сонечко, геометрична фігура, космонавт; 6 фігура - валянок, квітка, ~~ зинок; 7 фігура — сонечко, гребінець; 8 фігура - немає оригінальних малюнків, лише мало оригінальні; 9 фігура - губи; 10 фігура - собака, носоріг.

Модифікований тест Гілфорда для вивчення творчого мислення досліджує такі актори: швидкість, гнучкість, оригінальність, точність.

У субтесті 1 «Використання предметів» дошкільникам пропонувалося перерахувати якнайбільше незвичних способів використання предмета.

Середній показник швидкості становить 3.56, тобто дітьми було дано в середньому чотири відповіді на людину (за 3 хвилини), розкид по числу відповідей невеликий - від 1 до 6. Найбільш часто зустрічаються відповіді: «Можна зробити з газети літак, шапку, корабель, складувати іграшки з неї, клеїти її на стіну, стелити, писати на ній». Рідкісні, оригінальні відповіді: «Викинути, обмальовувати на газеті, сушити нею чоботи, дізнаватися з неї інформацію про людей, вбити нею муху, продавати».

Субтест 2 «Наслідки ситуацій» - дитині пропонується перерахувати різні наслідки гіпотетичної ситуації. Діти старшого дошкільного віку важко справлялися з цим завданням, двоє дітей зовсім не змогли відповісти на запитання дослідника. Середній показник швидкості у 2 субтесті становить 1.16, тобто в середньому діти

давали по одну відповідь. Максимальна кількість відповідей у даному субтесті 3. Найбільш часто зустрічаються такі відповіді «Ми зможемо їх розуміти, вони зможуть нам щось сказати». Оригінальними є відповіді: «Тварини будуть спати в домі на ліжку, люди будуть дружити з тваринами».

Третій субтест «Слова» пропонує дитині придумати слова, які починаються або закінчуються певним складом. Діти охоче згадували знайомі слова, середній показник швидкості становить 4.32, тобто діти в середньому давали чотири відповіді кожного типу (за 4 хвилини). Розкид по числу відповідей невеликий - від 1 до 7. Слова, які називалися дітьми найбільш часто: першого типу - «полянка, полиця, поприбирати, погратися, поїсти»; другого типу - «ручка, собака, кішка, курка, картка». Оригінальні відповіді: першого типу - «посоняшник, Поліна, посуд, попугай, погода, подорожник, початок, порядок, покупка, помада, подякувати»; другого типу - «рибалка, гілочка, абетка, парасолька, салфетка, Оксанка, сороконіжка, цукерка».

У субтесті 4 «Словесна асоціація» дитині пропонується навести якнайбільше визначень для загальноживаних слів. Як і інших вербальних субтестах діти давали в середньому чотири відповіді, точніше середній показник швидкості нараховує 4.12, розкид невеликий від однієї відповіді до семи (за 3 хвилини). Найбільш часто зустрічаються відповіді: «не гарна, кольорова, чорно-біла, велика, мала, з картинками». Рідкісними є відповіді: «цікава, брудна, з малюнками, про тварин, улюблена, про квіти, для хлопців, для дівчат, про фей, з казками».

П'ятий субтест «Складання зображень» полягав у тому, що дитині пропонувалося намалювати задані об'єкти, користуючись певним набором фігур. Дитині також надавався приклад виконання завдання. - Середній показник швидкості становить 5,16. Оцінка показника швидкості у даному субтесті є підрахунком кількості використаних фігур на малюнку, кількості використаних категорій фігур (від 0 до 4) та кількості помилок. При оцінці оригінальності враховуються кількість оригінальних елементів, тобто елемент оригінальної форми чи його оригінальне розташування, а також оригінальність четвертого малюнку. Найбільш часто зустрічається четвертий малюнок із зображенням: квітів, кішки, машини, геометричні фігури, сонця. Оригінальними є малюнки: зірка, серце, шпаківня, пташка.

У субтесті 6 «Ескізи» дошкільнику пропонується перетворити в різні зображення однакові фігури (кола), наведені в квадратах. Діти із задоволенням виконували завдання, які мали на меті малювання. Середній показник швидкості у даному субтесті налічує 5.68, тобто дитина в середньому використала 6 малюнків. Розкид по числу відповідей великий - коливається від 2 до 20. Оригінальність малюнку оцінювався за сюжетом. Найбільш часто зустрічаються малюнки: квітка, сонце, м'яч, обличчя, повітряна кулька, окуляри, машина. Оригінальним вважається сюжет малюнків: будинок, тарілка, таблетка, намисто, сніговик.

У субтесті 7 «Прихована форма» дитині пропонується знайти різні фігури у складному, мало структурованому зображенні. Час виконання завдання - 3 хвилини. Діти в середньому давали по три відповіді, середній показник швидкості становить 3.48. Найменша кількість відповідей - дві, а максимум - це сім названих фігур. Найбільш часто названими є фігури: «лампа, стакан, зонтик, сонечко, відерце, риба, пташка». Оригінальними є такі відповіді: «літак, якір, м'ячик, іграшка, буси, ведмідь, людина, зайчик, літаюча машина, зуб, білочка, хустинка, повітряна кулька, дерево, серце».

Для більш наочного представлення показників швидкості за методикою Модифікований тест Гілфорда для вивчення творчого мислення використовуємо Рис.2

3.56   5.16   1.16   5.68   4.32   . 3.48   4.2
Пвебалыд сгбтесш   є невербаііш субіесш

Рис. 2. Середні показники швидкості за методикою Модифікований тест Гілфорда для вивчення творчого мислення

Аналізуючи Рис. 2. можна побачити, що середні показники швидкості невербальних субтестів (субтест 5,6,7) вищі, ніж середні показники вербальних субтестів (субтести 1,2,3,4). Це може свідчити, що завдання, які пов'язані з вербальним відображенням реальності, діти виконали гірше ніж завдання образні.

Причиною такої невідповідності може бути вікова специфіка дітей старшого дошкільного віку. Так як у дітей віком 5-6 років переважає наочно-образне мислення, яке лише починає переходити у словесно-логічне, то, звичайно, завдання, пов'язані з певними образами, дітям даються краще і викликають у них більший інтерес.

Також на Рис. 2. можна побачити порівняно низький результат за субтестом 2 «Наслідки ситуацій», середній показник швидкості якого становить 1.16. З даним субтестом старші дошкільники справилися найгірше. Низький показник можна пояснити тим, що діти 5-6 років погано розуміють причинно-наслідкові зв'язки, так як їх розуміння вдосконалюється лише у молодшому шкільному віці.

Оцінка малюнків за методикою «Намалюй що-небудь» дітей старшого дошкільного віку дала наступні дані: 7 досліджуваних набрали від 3 до 4 балів, тобто діти зображали дещо зовсім просте, неоригінальне, на малюнках не проявили фантазії а також малюнки були слабо деталізовані; 12 старших дошкільників отримали 5-7 балів - діти придумали і намалювали дещо, що в цілому являється не новим, але має елементи творчої фантазії, малюнки були емоційно насичені, використовували багато деталей; 5 дітей чудово проявили творчу фантазію, набравши при цьому від 8 до 9 балів - вони зображували достатньо оригінальні малюнки, з фантазією, хоч малюнок не являвся зовсім новим але деталі були дуже добре продумані; 1 з 25 досліджуваних набрав 10 балів, тобто дитина за відведений час придумала та намалювала щось оригінальне, незвичайне, деталізоване зображення.

Для більш детального розгляду результатів рівня розвитку уяви дітей старшого дошкільного віку необхідно відзначити відсоткову пропорцію між рівнями (див. Рис 3.)

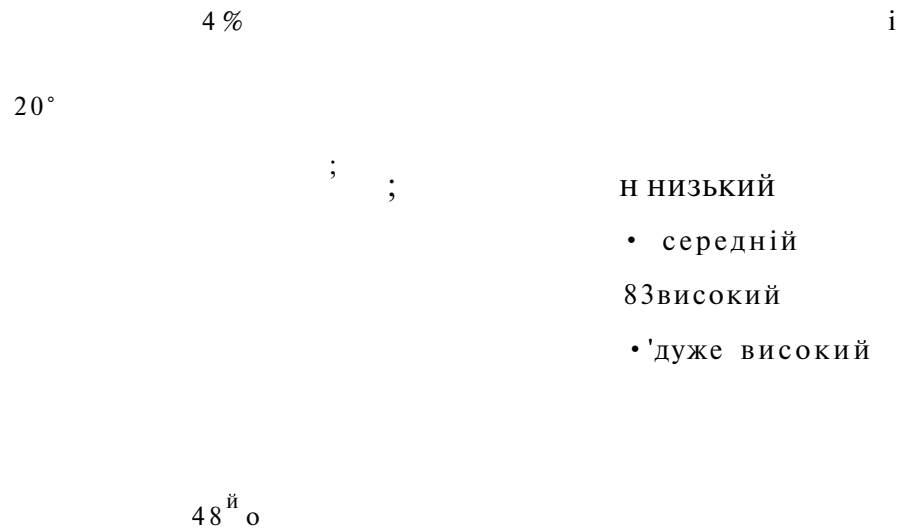

Рис. 3. Показники рівня розвитку творчої уяви за методикою «Намалюй що-небудь»

Тобто майже половина досліджуваних 48% мають середній рівень розвитку уяви, 28% дітей - низький, 20% дошкільників проявили високий рівень розвитку творчої уяви та 4% - дуже високий.

Для констатації факту існування зв'язку між рівнем розвитку уяви та рівнем розвитку творчого мислення та перевірки, з яким саме компонентом творчого мислення пов'язаний розвиток уяви, необхідно встановити кореляційний зв'язок між цими показниками за допомогою статистичного аналізу.

Для того щоб встановити лінійний зв'язок між рівнем розвитку творчої уяви та результатами діагностики творчого мислення, потрібно звернутися до кореляційного аналізу за Пірсоном. Показник оригінальності за методикою вивчення рівня невербальної креативності за Торренсом з рівнем значимості від 0.00 до 0.01 пов'язаний з уявою, коефіцієнт кореляції в даному випадку $r = 0.89$, що свідчить про високий рівень залежності. Показник гнучкості за цією ж методикою також корелює з рівнем розвитку уяви, але на середньому рівні залежності, $r = 0.42$.

Тому можна зробити висновок, що рівень розвитку творчої уяви пов'язаний з творчим мисленням, а найбільше з таким його компонентом як оригінальність.

Висновки

Висновками дослідження може бути виокремлення особливостей творчого мислення дітей в старшому дошкільному віці. Було встановлено, що в даному віці низькі показники у субтесті 2 «Наслідки ситуацій», тобто діти 5-6 років погано розуміють причинно-наслідкові зв'язки. У дітей вищі результати за невербальними шкалами, що пояснюється наочно-образним мисленням старших дошкільників.

Також можна зробити висновок, що рівень розвитку творчої уяви пов'язаний з творчим мисленням, а найбільше з таким його компонентом, як оригінальність, так як коефіцієнт кореляції в даному випадку $r = 0.89$, що свідчить про високий рівень залежності.

Отримані дані не вичерпують усіх аспектів досліджуваної проблеми. Більш глибокого вивчення вимагають питання визначення умов та чинників розвитку творчого мислення старшого дошкільного віку та методів розвитку творчості в категорії дітей даного віку.

